

רב ארי קילסון: מראי מקומות- כתובות מ"ו

(א) **חצי ערכי עלי, נותן חצי ערכו- ע' בצפנת פענח (ערכין א', ט"ז), וכן בשיעורי הגרמ"ד בערכין (כ.),** דנסתפקו בגדר דין זה דאמר חצי ערכי עלי, האם זה נכלל בפ' ערכין, או אם הוי כמו סתם נדבה להקדש, דחצי ערכי עלי הוי כמו שאמר "כ"ה סלע עלי". ונפק"מ אם נדון בהשג יד או לא, והוסיף הגרמ"ד דנפק"מ גם אם המעות שהפריש הוי חולין אצלו או לא (דאם הוי דין ערך, נמצא דהמעות הוי חולין אצלו). ומהא דכללו התנא עם שאר דיני ערכין, דייק הגרמ"ד דדין ערכין עליו.

(ב) **ויסרו זה מלקות- כ' החזקוני על פסוק זה, "ויסרו אותו, מכת מרדות, על שעבר על מצות עשה ואהבת לרעך כמוך"** (וק', דהא לכא' משמע מסוגיין דמלקות דסוגיין מדאורייתא הם, ואולי ס"ל דכל הסוגיא המקורות אלו בסוגיין הם בתורת אסמכתא, וצ"ע).

(ג) **מ"ט דר' יהודה... אתיא שימה שימה- ע' בקצות החושן (ל"ד, ד'), שכ' לחקור בהא דנוטל שכר להעיד פסול, האם פסול זו מן התורה או מדרבנן. וכ' דלכא' זה תלוי במה פסול של נוגע, שהוא ודאי פסול מן התורה. אם הפסול נוגע הוא משום דחשדינן שהנוגע ישקר, א"כ גם בנוטל שכר להעיד יש לחוש שמא ישקר, וא"כ יהי' פסול מן התורה כמו נוגע. אבל אם הפסול נוגע הוא משום פסול הגוף, דהיינו דאדם קרוב אצל עצמו, אבל באמת אין בזה חשש משקר, א"כ נוטל שכר להעיד, דאינו נוגע לעצם הדין תורה, שפיר יכול להעיד, דאינו קרוב, ואין חשש משקר, ורק מדרבנן פסלוהו. והביא ראי' לזה מסוגיין, דר"י ס"ל דפרשת מוצש"ר נאמר רק היכא דהבעל שכר עדים, וזה נלמד מהא דכתי' ושם לה עלילות דברים, ואתיא שימה שימה מרבית. והנה, הרי כתי' בתרי' ואם אמת הי' הדבר וגו' והוציאו את הנערה וסקלוה. וק', הרי נטלו שכר להעיד, ומ"מ מבואר דמן התורה כשרים להעיד, וא"כ עכצ"ל דכל הפסול דנוטל שכר להעיד הוא רק מדרבנן. וע' במלואי חושן שם שהביא בשם המאיר לעולם (ב', סו"ס ד') שהק' על ראיית הקצות, שהרי קרא דושם לה עלילות דברים מיירי שהי' שקר, ולכן הוי עלילות דברים, אבל מהכ"ת לומר דהקרא דואם אמת הי' הדבר ג"כ מיירי בכה"ג, הרי הלימוד הוא מהא ושם לה עלילות דברים נוק"ק, בין להקצות ובין להמאיר לעולם, מהו בכלל הצד לומר דעדים אלו פסולים מן התורה, א"כ למה שמעו ב"ד עדותם מעיקרא, ולכא' צריך לדחות דב"ד לא ידעו ששכרום, ולכא' דוחק הוא, וצ"ע]. אולם הוא כ' להביא ראי' אחרת מסוגיין דהפסול הוא מדרבנן, שהרי אמרי' דזוממיה נסקלין. ולכא' משמע דזוממיה מיירי בציור דשם לה עלילות דברים. וא"כ, למה נסקלין, הרי אם פסולי עדות הם מן התורה, משום דנטלו שכר, הרי אי' בב"ק (עג.) דבפסולי עדות לא אמרי' כאשר זמם (שהרי לא היו יכולים לחייב הנדון ע"י עדותן), אע"כ דכשרים הם מן התורה.**

(ד) **הוציא שם רע על הנישואין הראשונים מהו- הגמ' נשאר בספק. ופסק הרמב"ם (נערה ג', ט'), "קידש נערה וגירשה, וחזר וקידשה, והוציא עלי' שם רע... הר"ז פטור... וכל הפטור אם רוצה לגרש יגרש". ותמה המשנה למלך, בשלמא מה דפטור ממלקות וממון, א"ש, שהרי ספק הוא, ואין מלקין או מוציאיין ממון מספק. אבל מה שסיים הרמב"ם דאם רצה לגרש יגרש, למה, הרי ספק דאורייתא הוא אם מותר לגרשה, וספק דאורייתא לחומרא, והניח בצ"ע. וע' בחתם סופר, שכ' דלכא' יש להק', איך בכלל אמרי' דיכול לקיימה, הרי יש פוסקים דס"ל דאמרי' שויה אנפשי' חתיכה דאיסורא אף כנגד עדים, וא"כ, אפי' היכא דהוזמו עדיו, הרי הוא אומר דמאמין לאותן עדים, וא"כ הרי לכא' שאחז"א וישי לעי' אם שייך לומר דמה שהאמין לאותן עדים, היינו רק כל זמן שלא הוזמו בב"ד, אבל כיון שהוזמו בב"ד, שוב אינו מאמינם, וע' כע"ז באחיעזר (ג', פ"ב, ד).]] וע' בהערות להגרי"ש באריכות בזה. וביאר החת"ס, דאף דבדרך כלל הרי במצב כזה אמרי' דשויה אנפשי' חתיכה דאיסורא, כאן חידש התורה דיכול לקיימה, ואף אסור לו לגרשה. ולפ"ז, יצא דהיכא דאין כאן פרשת מוציא שם רע, וכגון בוגרת וכדו', לא רק שאינו מצווה לקיימה, אלא אף אסור לו לקיימה, ומשום דלגבי עצמו זונה היא אצלו. וא"כ, היכא שיש ספק אם יש דין מוצש"ר או לא, וכגון הוציא ש"ר על נישואין הראשונים, נמצא שיש ספק איסור על ב' הצדדים, דאולי אסור לקיימה, ואולי אסור לגרשה, ובכה"ג אין ב"ד נזקקין לו כלל נוק"ק, למה לא אמרי' דלא יבא עלי' ולא יגרשנה, ונמצא שאינו עובר שום איסור, וי"ל].**

וע"ע בברכת אברהם שהביא לתרץ מהגר"א קטלר ז"ל, דכיון דמצוה זו ניתנה למחילה (דאם תרצה יכול לגרשה), כל כי האי גוונא ספיקא לקולא, דדינה כממון, כיון דהוי מצוה שבין אדם לחבירו. וע"ע בדברי יחזקאל (י"ח, ז') דתי' ע"פ מש"כ תוס' כאן (ד"ה בשלמא) דאין הבעל חייב אא"כ העיז פניו לשנות הידוע, שמחציף להראות השמלה בלא בתולים לב"ד, ונמצא שקרן, שהיא מלאה דם. ולפ"ז, כ'.

הדבר"י דהא דיכול אדם להשוות אנפשי' חתיכא דאיסורא, זהו רק היכא דאינו משנה את הידוע, אבל היכא דמשנה את הידוע, הרי בזה אין שייך לאסור על עצמו, וכיון דלפי תוס' זהו הציור כאן, א"כ מיושב מה שלא שייך שאחד"א. וע"ע בעונג יו"ט (ע"א, ד"ה ואין לומר), שכ' דמש"כ הרמב"ם דאם רצה לגרש יגרש, היינו דבעצם חייב לגרשה, משום דשאח"ד, אלא דאם נותן אמתלא לדבריו שאמר דזינתה תחתיו, שפיר יכול לקיימה.

(ה) על נישואי אחיו מהו... לזה ולא ליבם - העיר היפה עינים, איך שייך להוציא שם רע על נישואי עצמו, הא מן התורה נקנית רק ע"י ביאה, וא"כ מה שייך שזינתה תחתיו. ות"י דמה דאמרי' לזה ולא ליבם, היינו שבא עלי' ולא מצא לה בתולים, ואמר דזינתה תחת אחיו, ואי"ז נקרא מוצש"ר על נישואי אחיו, דזהו אם אמר דבא עלי' אחיו ולא מצא לה בתולים. וכן פ"י הריטב"א, דאם טען שהוא עצמו לא מצא לא בתולים, אי"ז חשיב על נישואי אחיו, אלא על נישואין דידי'.

(ו) ראב"י אומר לא נאמרו דברים הללו אלא כשבעל - פסק הרמב"ם (אי"ב ג', י'), "באו העדים אחר שבגרה, או אחר שבעלה בעלה, אע"פ שהעידו שזינתה בבית אביה כשהיתה נערה, הר"ז נסקלת בבית הסקילה". ותמה עליו הראב"ד, הא קיי"ל כראב"י דכל דין מוצש"ר הוא דוקא כשבעל, וגם חכמים מודים לראב"י דשייך דין מוצש"ר כשבעל, ונח' רק היכא דלא בעל, אבל כשבעל ודאי כתי' פתח בית אביה ושער העיר. וביאר המגיד משנה דכוונת הרמב"ם הוא דכשם שע"י בגרות נשתנה נקטלא, משום דאם זינתה עכשיו נשתנה דינה, כן בבעלה, ס"ל להרמב"ם דכיון דבעלה נשתנה דינה, כמו שאם היתה מזנה עכשיו. אבל גם הוא תמה, הרי פרשת מוצש"ר ודאי נאמרה לאחר שבא עלי', וא"כ איך שייך לומר דלאחר שבא עלי' הדין נשתנה. וכ' רעק"א (בגליון הרמב"ם) דאין הרמב"ם צריך ללמוד דין זה מבוגרת (כמש"כ המ"מ), שהרי בברייתא אי', לא אמר לעדים העידוני, וכו', היא וזוממיה מקדימין לבית הסקילה, וכמו דדייק הרמב"ם לענין בוגרת דהולכת לבית הסקילה, ה"ה שיש לדייק כן ממה ששנינו דאם לא אמר לעדים העידוני, וכו', דהתם ע"כ מיירי בנערה, דאם בשבגרה, א"כ אפי' אם אמר בואו והעידוני אינו לוקה, אע"כ מיירי בנערה, ויש לדייק מהתם דנסקלת בבית הסקילה, ולא בבית אביה או בשער העיר. ומה שהק' המ"מ ממוצש"ר, הרי ס"ל להרמב"ם דמוצש"ר חידוש הוא, דהא מצינו דאף אם זינתה אחר החופה נסקלת בבית אביה להרמב"ם, וא"כ אין להק' ממוצש"ר להא דנערה המאורסה בלא מוצש"ר.

(ז) האב זכאי בבתו בקדושיה וכו' - פרש"י, שהכסף יהי' שלו, והוא מקבל השטר, והוא מוסרה לביאה וכו'. וכפשוטו כוונתו ליישב הערת תוס' בקידושין (ג): בשם הירושלמי (וכן הוא במאירי כאן), דבשלמא בכסף ושטר שייך לשון זכאי, אולם איך שייך לשון זכאי בביאה, וע"ז תי' רש"י שיש לו הזכות למוסרה לביאה ע"כ. והירושלמי תי' שיש לו זכות בביאה, שנותנין לו שכר לקדש בביאה. ולכאור' ק', דלכאור' אי"ז זכות ממון" בהביאה, אלא כיון שאין המקדש יכול לבעול אותה בלי רשותו, ממילא יכול לעכב הביאה בשביל ממון, אבל לכאור' אי"ז זכות ממון בהביאה. וביאר בשיעורי ר' שמואל בקידושין (מ"ו) דכוונת הירו' לומר דבאמת יש לו זכות ממון בהביאה, ואם הוא קוצץ ממון בעד הביאה, הקציצה חלה, ואפי' אם אין הבועל נותן המעות קודם הביאה, מ"מ עדיין מחוייב הוא ליתן המעות. וזהו רק משום שיש לו זכות ממון בהביאה, אבל אם הביאור הוא רק שיש לו הזכות לעכבו, א"כ אם למעשה בא עליה ולא נתן לו הממון, אין לו זכות לתובעו.

(ח) ומקבל את גיטה - פרש"י, אם נתגרשה מן האירוסין, אבל אם בגרה או ניסת שוב אין לו רשות בה. וכן מבואר ברש"י בקידושין (מג): דאם נתגרשה מן הנישואין, אין אביה מקבל גיטה (וע' בתוס' בקידושין י. דכ' להסתפק אם אב יכול לקבל גט לבתו קטנה הנשואה). וע' ברעק"א שם שהק' דמבואר ברש"י בסנהדרין (טט.) וביבמות (קט.) דגם לאחר נישואין יכול האב לקבל גיטה, ולכאור' סותר דברי עצמו. וכ' דע"כ צריך לחלק בין קטנה לנערה, דרק בקטנה נשואה יכול אביה לקבל גיטה, אבל נערה נשואה שוב אין אביה יכול לקבל גיטה. וכן כ' לחלק בשו"ת מהר"ם פדוואה (סי' ט"ו) [אולם לכאור' צ"ע מהכ"ת לחלק כן].

(ט) הכי השתא, אביה מקבל קידושיה, איהי תשקול כספא - פרש"י בקידושין (ג): אפשר שעל חנם זיכהו הכתוב בקבלת קידושיה. והריטב"א שם פ"י באו"א, דכיון דזיכתה לו התורה שרשאי לקדשה בע"כ, איהו חשיב מקנה ובעל דבר, וכממונו היא חשובה בענין זה, וכיון דאיהו הוי מקנה, לא סגי דלא להוי כסף דילי', דאי איהי שקלא כסף איהי חשיבה בעל דבר, ואין האב אלא השליח, וא"כ איך מקדשה בע"כ.

(י) ואלא הא דאמר ר' הונא אמר רב, וכו' - הק' הפני יהושע, מה שייך ללמוד מעשה ידים מהא דכתי' בנעורי' בית אביה, הא אין שייך ללמוד מזה אלא שהאב יש לו המעשה ידים שעשתה, דכל שבח נעורים לאביה. אבל עכ"ז, מהכ"ת דיכול לכופה לעשות מעשה ידים, הרי אין נראה כח זה כלל מהא דיכול להפר נדריה (ע' בהמקנה בקידושין ג): [מש"כ ליישב קו' זו באו"א]. עוד הק' הפנ"י, איך רצה הגמ' ללמוד דין קבלת קידושין מהפרת נדרים, הרי גם בעל יכול להפר נדרי אשתו, אף שאין לו שום בעלות על אשתו, וא"כ חזינן דמה שיש לו זכות להפר נדריה אינו כלום לענין בעלות. ות"י דודאי לא ה"י ס"ד ללמוד עיקר דין מעשה ידים או קבלת קידושין מהא דכתי' בנעורי' בית אביה, או מהפרת נדרים, אלא הא דדין נערה הוא כמו קטנה, דכמו דבת ברשות אביה כל זמן שהיא קטנה, כן היא ברשות אביה כל זמן הנערות. וא"כ, כיון דילפי' מדין מכירת בת דיכול לכופה לעשות מעשה ידים (דאם יכול למוכרה, ודאי יכול

לכופה לעשות מלאכה, דאל"כ איך מצי ימכרנה למי שיכול לכופה לעשות מלאכה), א"כ שפיר מקשינן על ר' הונא, למה אתה צריך לימוד לומר דיכול לכופ בתו נערה לעשות מלאכה, הרי כיון דכבר ילפי דיכול לכופ בתו קטנה, ואמרי עכשיו דיש ללמוד מבנעורי בית אביה דנערות הוי כמו קטנות, א"כ לכאור פשוט דגם יכול לכופ בתו נערה (אף דאינו יכול למוכרה, אולם י"ל דגזה"כ הוא רק לענין מכירה, וצע"ק). וכן לענין קידושין דרוצה הגמ' ללמוד מהפרת נדרים, כיון דכבר ילפי מהא דכתי' את בתי וכו' דיכול לקדש בתו קטנה, א"כ לכאור יש ללמוד מהפרת נדרים דדין נערה הוא כמו דין קטנה, וא"כ גם יכול לקדש בתו נערה.

(א) **ממונא מאיסורא לא ילפי-** הק' תוס', נילף איסור מאיסור, דכמו דיכול האב להפר נדרי בתו, כן יכול לקדשה, וממילא יש לו הממון, וכמו הסברא דאמרי לעיל. והק' רעק"א, למה לא ילפי קידושי שטר וביאה מהפרת נדרים, שהרי הם איסור גרידא, וממילא יכולים ללמוד מהא דמקשינן הויות להדדי דגם בקדושי כסף הדין כן, ולא תי'. וע' בקהלות **יעקב** (קידושין ד'), שכ' (לא ליישב קו' זו, אבל עכ"פ יש ליישב קו' רעק"א לפי דבריו) דמש"כ תוס' דקידושין הוי איסורא דאית בי' ממונא, אין הכוונה משום שיש לו כסף הקידושין, אלא דענין קידושין הוא ענין של איסור שיש בו ממון, "שעצם בעלות האב להקנותה לאיש מקרי ענינא דממונא, מה שמקנה גופה לאיש", וא"כ ממילא לא שייך קו' רעק"א כלל, דהא אין חילוק בין שום אופן שעושה הקידושין. וע' בשיעורי ר' שמואל בקידושין (מ"ו) באור"א קצת ליישב קו' רעק"א.

(ב) **וכי תימא נילף מבושת ופגם-** הק' תוס' לעיל (מ:), היכי בעי ללמוד מבו"פ, הרי הא דזוכה האב לבו"פ דידה הוא גופא יצא מהא דיכול לקבל קידושיה, שיכול למוסרה למנוול ומוכה שחין, וכמש"כ רש"י כאן, וא"כ איך שייך ללמוד הא דיש לו זכות לקבל קידושיה גופא מבו"פ. ולכאור תו' לשיטתו, דס"ל דצריכין לילף כל דין קידושין מבושת ופגם. אבל לפי דברי רעק"א ותלמיד הרשב"א שהבאנו לקמן, דכבר אנו יודעים שהאב יכול לקבל קידושיה מהפרת נדרים, וכל נדון הגמ' הוא רק לענין הכסף, א"כ הקו' מעיקרא ליתא.

(ג) **יציאה דכוותה קממעט- פרש"י**, מה התם אצל האדון אם הי' כסף, הי' הכסף להאדון, דהא גרעון כסף צריך לשלם להאדון, כך לענין כסף קידושין, הכסף הוא לאביה. והוסיף תוס', עכשיו דידעי' דכסף הוא לאביה, ממילא גם הוא יכול לעשות הקידושין, דהשתא אביה שקיל כסף קידושיה, ואיהי תקדוש נפשה. ותמה רעק"א, איזה סברא היא זו, הרי שפיר י"ל דאף אם איהי תקדוש נפשה, מ"מ אביה מקבל הקידושין, וכמו מעשה ידי, למשל, שהיא עושה הפעולה, ואביה גובה המעשה ידים. וכ' הקהלות **יעקב** (קידושין ד') ליישב קו' רעק"א, דס"ל לתוס' שכסף הקנין צריך להנתן למי שהוא המקנה, ואם תאמר שהבת מקדשת עצמה, בהכרח שהכסף ניתן לה, דזה עיקר קנין כסף, שינתן להמקנה, ואם באנו לומר שהאב יזכה בהכסף מדין שבח נעורים, היינו צריכים לומר שהיא זכתה בכסף תחלה לשם קנין, ואח"כ הוא זוכה בהם בתורת זכות האב, אבל לומר דעיקר זכיי' להאב, והבת תקדש נפשה, זה א"א לומר. ועכשיו יכולים לפרש דמה דאמרי' יציאה דכוותה קממעט, היינו דדומה לתשלומי פדיון להוציאה מאדונה, דודאי העיקר זכיי' הוא להאדון, וא"כ גם י"ל דבקידושין העיקר זכיי' הוא להאב, וממילא גם הקידושין נעשין על ידו נולכאו עפ"ז י"ל דה"ה מה דבגמ' אי' סברא דאביה מקבל קידושיה ואיהי תשקול כספא, היינו ג"כ סברא זו, דכיון שהוא המקנה, ע"כ הוא מקבל הכסף. וכביאור הקהלות יעקב בביאור דברי תוס', כן פי' הריטב"א בקידושין (ג:): בביאור קו' הגמ' השתא אביה מקבל, וכו', דאיהו חשיב מקנה ובעל דבר, ודלא כפרש"י שם, דפי' וכי על חנם זיכהו הכתוב. ורעק"א כ' סברא אחרת ליישב איך אנו יודעים דהאב מקדשה. דהיינו, דמה דאמרי' דאין ליליף מהפרת נדרים, היינו משום דממונא מאיסורא לא ילפי, וקידושין הוי איסורא דאית בי' ממונא. אבל עכשיו דכבר למדנו החלק ממון שבו מהא דיציאה דכוותה מפדיון אמה, א"כ שוב אין צריכים עוד ליישב אלא החלק איסור שבו, וא"כ, בזה שפיר יכולין ליליף מהפרת נדרים, ועכשיו ילפי' איסור מאיסור וממון מממון (וכוון בזה לדברי התלמיד הרשב"א בקידושין [ג: דכ' כן, ע"ש]). וכ' הקה"י דמה דתוס' לא נחית לזה, היינו משום דס"ל דעצם קנין האשה נקרא ממונא, וא"כ א"א בשום פנים ללמוד אף דיני חלות האיסור מהפרת נדרים. [ויצא מזה דתוס' אזלי לשיטתייהו לעיל, דאמרי' דתירוץ דאיסורא דאית בי' ממונא שייך בכל אופנים של עשיית קידושין. וגם רעק"א אזיל לשיטתו, בין מה שהק' על תוס' לעיל, שיש ללמוד שאר אופני קידושין מהפרת נדרים, ובין מש"כ כאן ליישב הא דילפי' הממון מפדיון אמה והאיסור מהפרת נדרים.]

(ד) **אכתי מיחסרא מסירה לחופה- פרש"י**, ועדיין היא ברשות האב לירושתה, וכו'. וע' בברכת אברהם שהביא מה שהק' הגרי"ז, דלכאור מה שהאב יורש בתו אין שייך כלל למה שהיא ברשותה, שהרי גם בתו בוגרת הוא יורש, ורק ע"י הנישואין נעשה הבעל הקרוב יותר. וע"ש מש"כ הברכ"א ליישב, ע"פ מה שמשמע מדברי הרמב"ם דגדר של ירושת הבעל הוא שהיא ברשותו לירושה, וא"כ מה שבאירוסין אינו יורשה, הוא משום שעדיין היא ברשות אביה.